

УДК 74.01/09 (569.5)

Аль Равашдех **Самер**

аспірант кафедри дизайну
та основ архітектури
Національного університету
«Львівська політехніка»

Феномен естетичного у традиційному мистецтві та дизайні Йорданії

© Аль Равашдех Самер, 2018
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1313142>

Анотація. Стаття присвячена проблемі пошуку естетичних основ сучасного дизайну Йорданії. У дослідженні розглянуто поетапну зміну різних історико-культурних цивілізацій на території країни та їхній вплив на самотність мистецтва Йорданії доісламського періоду. Виявлено проблематику мистецтва, закладену в період поширення ісламу, з'ясовано ключові чинники, що вплинули на формування ісламського мистецького стилю. Доведено, що історично складене тягіння до індексального абстрактно-знакового вираження змісту в мистецтві є ключовим методом для сучасного графічного дизайну, а відкритість до діалогу з європейськими культурно-мистецькими та проектними традиціями формує образ сучасного йорданського дизайну.

Ключові слова: дизайн, іслам, культурно-мистецькі традиції, естетика, ремесло, форма.

Постановка проблеми. Зростання на світовій арені впливу Арабського Сходу відкриває нові можливості для міжкультурного діалогу та актуалізує проблему розуміння розвитку національних культур країн Азії. До середини ХХ ст. аграрна Йорданія була одним з найбільш відсталих у економічному та культурному плані регіонів арабського світу. Відносно нещодавно інтегрувавшись у загальноарабський рух відродження, у короткий термін країна пододала шлях від епохи середньовіччя до сучасності, а мистецтво Йорданії

набуло динамічного розвитку. Початкова орієнтація на досвід західноєвропейського мистецтва поступово змінила вектор розвитку культурогенезу на традиції та канони місцевого мистецтва та ремесел. Синтез традицій та інновацій, введення у нові структурні зв'язки класичних тем і мотивів мистецтва арабського Сходу надають мистецтву Йорданії рис регіональної самобутності, унікальності та виразності. Сьогодні модерністські європейські течії сполучаються в мистецтві Йорданії з класичними традиціями арабо-мусульманської культури, водночас, саме в освоєнні художнього спадку арабської культури сучасні йорданські дизайнери вбачають один з магістральних шляхів розвитку.

Аналіз останніх публікацій. Попри увагу дослідників (українських і зарубіжних) до культури арабських країн, мистецькі процеси в Йорданії лише спорадично стають предметом інтересу мистецтвознавців і художніх критиків. Проблематика йорданського зодчества, зокрема, питання художньої організації народного житла, формотворення інтер'єру, вплив традиційних ремесел, порушені у дисертаційних роботах Абу-Хані Ахмада Махмуда Сулеймана Саліма (1995), Хасана Мухаммада Салеха Аль-Найрата (2005) [1-3]. У низці робіт дослідників згадується йорданська художня культура в контексті еволюції арабського мистецтва (Т. Буркхард, О. Грабар, О. Галеркіна, І. Аль-Фарук, С. Наср) [4-8]. Традиційні ремесла та декоративно-ужиткове мистецтво (килимарство, ткацтво, кераміку, художнє скло, меблярство, лозоплетіння) розглядають дослідники Б. Веймарн, Т. Каптерева, А. Подольський, М. Піотровський, Т. Стародуб [9-12]. Арабську каліграфію та орнаментуку досліджують Мохамед Джамаль Хамід Кайтука Акбі (1993), М. Кауч [13; 14]. Сучасне образотворче мистецтво розглядає Абу Краем Хусні (1998) [15]. Питання розвитку інтер'єру, окремі події та явища сучасного мистецтва та дизайну Йорданії можна простежити в інтернет-джерелах, зокрема, при висвітленні подій «Amman Design Week» [16]. Водночас, цілісна картина розвитку мистецтва Йорданії, вплив традицій і сучасні тенденції у дизайні потребують подальших досліджень.

Мета дослідження – розширити уявлення про культурно-мистецький розвиток Йорданії та виявити естетичне

підґрунтя сучасного дизайну країни, визначити основні тенденції у сучасній дизайнерській практиці.

Виклад основного матеріалу. Культурно-мистецька самобутність Йорданії (Йорданського Хашимітського Королівства) зумовлена динамічною зміною представників різних історико-культурних цивілізацій, що населяли регіон у доісламський період. Досвідаморейців і єгиптян (2300-1900 рр. до н.е.), гіксосів (1900-1500 рр. до н.е.), кочових племен-амунітів (1200 рр. до н.е.), вавилонян (VIII – IV ст. до н.е.), персів (VI-IV ст. до н.е.), греків і набатійців (332 р. до н.е. – 63 р. н.е.), римлян (64-324 рр. н.е.) та візантійців (324-640 рр. н.е.) представлений стародавніми археологічними пам'ятками, історичними містами, архітектурними ансамблями та окремими спорудами, історичними реліквіями, ремеслами та творами образотворчого мистецтва, заклав унікальність і багатолікість культурного середовища Йорданії ще до поширення та розвитку арабо-ісламської культури [5, с. 90]. Історичне місто Петра, що було столицею Набатейського царства, демонструє синтез самобутнього мистецтва набатійців-арабів з елементами єгипетської та еліністичної культур. Архітектурні ансамблі Джараша демонструють грецькі та римські античні традиції містобудування та загальні естетичні принципи. Розповсюджується відповідний до загальної конструкції склепінь коринфський і композитний ордер, інтер'єри насичуються декором, а місцевий орнамент збагачується новими елементами – листям аканта, гірляндами, фруктами [3, с. 5]. Виразна декоративність і формальна розмаїтість характерна для збудованих у час правління Омейядів «пустельних замків» Йорданії Каср-аль-Халлабат, Каср аль-Харана, Каср Амра, Каср Мшатта тощо. Творам візантійської доби, наприклад, мозаїчному опорядженню інтер'єрів базилік (храми Хірбат аль-Мухайят і Мадабі) чи житлових споруд, притаманні принципи християнської художньої образності та антропоморфної культури. Сюжетно-образотворчі композиції містять зображення людей, тварин, птахів, риб, рослин, які мають символічне навантаження [4, с. 120]. Водночас, мозаїчні твори періоду Омейядів (VII – VIII ст.), часу входження Йорданії у склад Арабського халіфату, відображають цілком іншу природу мистецтва з апеляцією до абстрактної декоративності та орнаментальності. У цей час Йорданія стала одним із цен-

трів формування середньовічної арабо-мусульманської художньої культури, а поява ісламу в країнах Халіфату спричинила перегляд кодексу і архітектурно-художніх цінностей, і загалом уявлень про мистецтво. Виникає потреба нової форми естетичного режиму, здатного задовольнити духовний і споглядальний характер релігії, посилити ідеологію за рахунок постійного нагадування про її догмати, а також забезпечити естетичну єдність мусульманського світу [6, с. 83]. Як релігія іконоборницька, іслам заклав суттєву різницю у підході до мистецтва між мусульманами та немусульманами. Цей підхід визначений відмовою від художнього уявлення та образного втілення Бога чи живих істот загалом, оскільки будь-яке їхнє художнє вираження підриває значення і сутність мусульманської віри. Художники відмовляються від образотворчості та звертаються до архітектури та художнього ремесла, виражаючи філософсько-світоглядні істини в складній системі геометричних, рослинних і каліграфічних зразків [7, с. 73].

З духовно-етичної точки зору, ісламське мистецтво Йорданії походить, по суті, з Корану та прагне перевести його в площину фізичних форм. Кожне зовнішнє зображення доповнюється внутрішньою реальністю, яка є її прихованою внутрішньою сутністю. Зовнішня форма, або «дхахір», підкреслює кількісний, фізичний аспект, очевидний і легко зрозумілий. Він представлений у вигляді форми будівлі, тіла людини або зовнішнього обрису предметів. Тим часом найважливішим якісним аспектом є прихована внутрішня суть «батіна», присутня у всіх істотах і речах. Щоби зрозуміти повноту мистецтва, треба шукати розуміння і зовнішньої та тимчасової реальності, і її внутрішній зміст, де живе вічна краса кожного предмета. Арабське мистецтво може бути зрозумілим через осмислення логіки композиції, а не лише її естетичної цінності. Ця концепція формує найважливіший філософський аспект ісламської естетики. Сам термін «естетика» в ісламській культурі не існує, а його відповідник – «аль-ал-джамаль» – «наука про красу» нерозривно пов'язує мистецтво та віру. Тому розуміння ісламського мистецтва не обмежується лише шляхом аналізу зовнішнього прояву його кількісних і якісних характеристик, а зосереджується на духовному уявленні та його сутності. І сьогодні, краса для му-

сультман – це не естетичне зображення, а стимул розуміння природи Бога та ставлення людини до нього. Дослідники виділяють три ключові чинники, що вплинули на формування ісламського мистецького стилю:

- Коран, аяти якого стимулюють свідомість і дозволяють читачеві відчутти присутність Бога [7, с. 95];

- схвалення роботи тих, хто працює на «пам'ять Аллаха» (Коран 26: 227). Робота художника оцінюється з точки зору «поминання» Бога в різних матеріалах – кераміці, металі, шкірі, текстильному виробництві чи в архітектурному декорі;

- релігійна заборона на зображення антропоморфних чи зооморфних форм, зумовлена засудженням поклоніння ідолам і фігурам.

Дослідники відзначають, що ісламське мистецтво відрізняється від інших за формою, матеріалом, тематикою, змістом. Існує думка, що східне мистецтво, емоційне, жіноче та оперує, у першу чергу, кольором, на відміну від західного мистецтва – чоловічого, інтелектуального, що ґрунтується на пластичних формах [8, с. 22]. Теоретик Дж. Бурвін, порівнюючи художні форми грецької, японської та ісламської культур, класифікував їх відповідно до трьох категорій, що стосуються тварин, рослин і мінералів. На його думку, грецьке мистецтво підкреслює пропорції та пластику форми, а також характеристики антропоморфних і анімалістичних мотивів. Мистецтво Японії апелює до естетики біонічних мотивів. Ісламське мистецтво, на відміну від мистецтва інших культур, концентрується не на відтворенні природних об'єктів, а на абстрактних формах, які дослідник порівнює з геометрією та кристалічною структурою певних мінералів [17]. Абстрактні форми ісламського мистецтва дослідник Р. Пріссе класифікував як флористичні, геометричні та каліграфічні. Ці форми виявляються у більшості зразків монументального (екстер'єр та інтер'єр архітектурних споруд) і декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, керамічна плитка, різьба по дереву та шкірі, ліпнина, текстиль) [17]. Рослинні форми в арабському мистецтві ніколи не відтворюють реальні природні процеси. За рахунок багатократного перетину, множення ліній, переплетення, вони настільки абстрактні, що часто не відрізняються від геометричних композицій, у які вписуються.

Другий елемент ісламського мистецтва включає геометричні абстрактні форми, що особливо часто використовувалися в предметно-просторовому середовищі мечетей, стиmulюючи духовне споглядання та Божу волю [8, с. 100]. Варто відзначити, що геометрія як наука була дуже розвинена в мусульманському світі, а художники та архітектори систематично зверталися до геометричних форм ще від XV ст., розвиваючи теоретичні правила естетичної геометрії [17]. Виникла нова форма мистецтва, повністю побудована на комбінаториці математично розрахованих геометричних фігур – квадратів, трикутників, кіл, що дозволила художникам позбутися образної фантазії на користь композиційної.

Наступна декоративна форма ісламської культури – каліграфія, що полягає у використанні літер не лише як символів, але й як художніх форм. Розвиток каліграфії як декоративного мистецтва пояснювався низкою факторів. Перший – пов'язаний з важливістю Корану, який обіцяє благословення тому, хто читає і записує його: «Прекрасне письмо зміцнює чіткість праведності» [8, с. 122]. Це вказує на те, що мета ісламської каліграфії – не просто відтворення тексту, але й пам'ять і поклоніння Богові. Другий чинник зумовлений важливістю арабської мови, яка є обов'язковою у молитвах, а містична сила, приписана окремим словам, іменам і реченням як захист від зла, також сприяла розвитку та популяризації каліграфії. У початковий період ісламу існувало два типи арабського письма – монументальне та курсивне. Монументальне письмо ґрунтувалося на використанні прямих ліній та характеризувалося зрівноваженістю, виразністю, кутастістю та загальною статичністю, зумовленими його використанням на твердих матеріалах (камінь, метал), а основною його формою було куфічне письмо (утворене III – IV ст.). Специфіка формотворення куфі зумовлює складність використовувати його для написання великих текстів, водночас, найкраще його декоративні риси відтворені в оформленні фронтонів архітектурних споруд, у чеканці монет, у дизайні заголовків. Курсивне письмо, що надалі стало основою для почерку «наسخ», було легшим у написанні та використовувалось у щоденному письмі, становлячи безперервну цілісну структуру з численними лігатурами та округлими формами.

Усі ці форми декоративної творчості (а згодом лише біоніка) стали основою арабески – вишуканого орнаменту, що будується на багатократному повторі одного чи кількох фрагментів візерунку. Це безмежний рух у заданому ритмі з настільки щільно взаємно переплетеними елементами-багатокутниками, що фон в арабесці практично відсутній [14, с. 10]. Арабеска може бути органічною частиною об'єктів найрізноманітніших конфігурацій – і площинних, і об'ємних: вона стає декоративно-композиційною домінантою стінопису, ліпнини ніш, керамічних виробів, різьби по дереву, тканих виробів чи рукописів. Арабеска не дозволяє зосереджуватися на конкретному об'єкті, розсіює увагу, призводячи до абстракції, самогіпнозу людини в «лабіринті регулярного патерну» [8, с. 15]. Доводячи істинну цінність арабського абстрактного орнаментального мистецтва, дослідник С. Рабах цитує слова майстра-ремісника з міста Фес: «Птахів, коней та інших четвероногих можна імітувати, не докладаючи жодних знань. Але якщо я кажу вам розгорнути чотири розетки (тастарі), що розкриваються на вісім променів у десятковій зірці та не залишають пропусків, заповнюючи всю стіну, щоб відійти від реальності – це буде мистецтвом» [17]. Найвиразніше згадані декоративні форми виявились у архітектурі та традиційному ремеслі – кераміці, художньому металі та зброярстві, текстилі, мозаїці. Мистецький рівень останніх демонструє дієвість декоративних методів та їхню фундаментальну вартість у розвитку художньої культури Йорданії. Очевидно, таке історично складене тяжіння до індексального абстрактно-знакового вираження змісту в мистецтві є ключовим методом для графічного дизайну в наш час.

Протягом ХХ ст. Йорданія інтегрувалась у світову культурну спільноту, а історично складені результати взаємодії різних культур на йорданській землі набули нової якості. Під впливом європейської традиції художня культура Йорданії збагачується новими мистецькими формами (наприклад, станковим живописом), а тяжіння до сучасного європейського побуту та стилю життя сприяло активізації проектної діяльності, виявленої у галузях предметно-просторового та графічного дизайну. Художники та дизайнери звертаються до західних практик у сфері проектування та класичних тради-

цій арабо-мусульманської культури, пропонуючи власний колоритний, базований на давніх традиціях підхід. Тісний зв'язок сучасних художніх практик з традицією демонструється на щорічному тижні дизайну в Аммані (ADW) – провідній події у мистецькому житті Йорданії, що з кожним роком посилює розуміння ролі творчих ініціатив у їх здатності формувати візуальний ландшафт сучасності та впливати на культурно-економічний розвиток цієї близькосхідної країни. Одна з найбільш масштабних подій тижня – «Територія ремесел», що віддає належне місцевій спадщині, висвітлюючи соціальний, перформативний та критичний дискурс у галузі сучасного дизайну та традиційного ремесла. Нові форми, методи та технології, через призму яких інтерпретуються традиційні ремесла демонструють унікальний симбіоз досвіду та пошуку в сучасному дизайні Йорданії.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Дослідження довело, що феномен естетичного для мусульман – це не просто візуальна форма, а стимул розуміння природи Бога та ставлення людини до нього. Цей філософський та практичний підхід століттями був апробований у сфері традиційного мистецтва та демонструється пам'ятками архітектури, творами декоративно-ужиткового мистецтва, високими взірцями каліграфічного письма. Водночас, сучасний дизайн Йорданії, що ґрунтується на унікальному досвіді пов'язаних з ісламом власних культурно-мистецьких традицій, демонструє найбільшу відкритість серед арабських країн до розуміння європейських мистецьких доктрин та їх адаптації у напрямку вирішення сучасних проектних завдань.

1. Абу-Хани А. Художественная организация интерьера народного жилища Иордании (национальные традиции): автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. искусствоведения по спец. 17.00.06 «декоративно-прикладное искусство» / А. Абу-Хані. – Москва, 1995. – 20 с.

2. Аль-Найрат Х. Вплив народних традицій на формування предметно-просторового середовища сучасного житла (на прикладі країн Аль-Шама): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства 05.01.03 «технічна естетика» / Х. Аль-Найрат. – Харків, 2005. – 20 с.

3. Васеф Радван А. Розвиток формоутворення арабо-ісламського інтер'єру (на прикладі архітектури Йорданії): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури : 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» / А. Васеф Радван. – Харків, 1999. – 20 с.
4. Burckhardt T. Art of Islam / T. Burckhardt. – London, 1976. – 204 p.
5. Grabar O. «Introduction» in Treasures of Islam. – London. – 1985. – P. 14-19.
6. Галеркина О. Искусство стран арабского Востока / О. Галеркина // История искусства зарубежных стран. Т. 2. – М. : ИАХ СССР, 1963. – С. 78-92
7. Al-Faruqi I. The Cultural Atlas of Islam / I. Al-Faruqi. – New York, 1986. – 750 p.
8. Nasr S. Islamic Art and Spirituality / S. Nasr. – Ipswich-Albany, 1987. – 213 p.
9. Веймарн Б. Искусство арабских стран и Ирана VII – XVII веков / Б. Веймарн. – М. : Искусство, 1974. – 350 с.
10. Веймарн Б. Искусство арабских народов (средневековый период) / Б. Веймарн, Т. Каптерева, А. Подольский. – М. : Искусство, 1960. – 198 с.
11. Пиотровский М. О мусульманском искусстве / М. Пиотровский. – СПб. : Славия, 2001. – 144 с.
12. Стародуб Т. Исламский мир: Художественная культура VII – XVII вв.: архитектура, изображение, орнамент, каллиграфия / Т. Стародуб. – М. : Восточная литература, 2010. – 256 с.
13. Кайтука Акби М. Орнамент в народном искусстве Иордании: автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. искусствоведения 17.00.06 «декоративно-прикладное искусство» / М. Кайтука Акби. – Москва, 1993. – 20 с.
14. Кауч М. Творческая каллиграфия. Искусство красивого письма / М.Кауч. – Минск : Белфакс. – 1998. – 127 с.
15. Хусни Абу К. Основные тенденции развития изобразительного и декоративно-прикладного искусства Иордании 1980-1990-х гг.: автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. искусствоведения 17.00.06 «декоративно-прикладное искусство» / Х. Абу Краем. – Москва, 1998. – 20 с.
16. Book Design at the Hangar Exhibition 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ammandesignweek.com/media/news/book-design-at-the-hangar-xhibition-2017>

17. Rabah S. Introduction to Islamic Art / Muslim heritage. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.muslimheritage.com/article/introduction-islamic-art>

REFERENCES

- 1.** Abu-Khani A. (1995). Khudozhestvennaya organizatsiya interera narodnogo zhilishcha Iordanii (natsionalnye traditsii) [The artistic organization of the interior of the national dwelling of Jordan (national traditions)]: avtoref. kand. iskusstvovedeniya, 17.00.06. – Moskva. (In Russian).
- 2.** Alj-Najrat Kh. (2005). Vplyv narodnykh tradycij na formoutvorennja predmetno-prostorovogho seredovyssha suchasnogho zhytla (na prykladi krajin Alj-Shama) [Influence of folk traditions on the formation of the subject-spatial environment of modern housing (for example, the countries of Al-Sham)] : avtoref. kand. myst, 05.01.03. – Kharkiv. (In Ukrainian).
- 3.** Vasef Radvan A. (1999). Rozvytok formoutvorennja arabo-islamskogo inter'jera (na prykladi arkhitektury Jordaniji) [Development of the formation of the Arab-Islamic interior (on the example of the Jordan architecture)]: avtoref. dys. kand. arkhit.: 18.00.01. – Kharkiv. (In Ukrainian).
- 4.** Burckhardt T. (1976). Art of Islam, London. (In English).
- 5.** Grabar O. (1985). Introduction in Treasures of Islam, London. (In English).
- 6.** Galerkina O. (1963). Iskusstvo stran arabskogo Vostoka, Istoriya iskusstva zarubezhnykh stran [Art of the countries of the Arab East, History of art of foreign countries]. Tom 2. Moskva: IAKh SSSR. (In Russian).
- 7.** Al-Faruqi I. (1986). The Cultural Atlas of Islam, New York. (In English).
- 8.** Nasr S. (1987). Islamic Art and Spirituality, Ipswich. (In English).
- 9.** Veymarn B. (1974). Iskusstvo arabskikh stran i Irana VII XVII vekov [The Art of the Arab Countries and Iran of the Seventeenth Century]. – Moskva. (In Russian).
- 10.** Veymarn B. (1960). Iskusstvo arabskikh narodov, (srednevekovyy period) [The art of the Arab peoples, (medieval period)]. – Moskva: Iskusstvo. (In Russian).
- 11.** Piotrovskiy M. (2001). O musulmanskom iskusstve [About Muslim Art]. – SPb: Slaviya. (In Russian).

12. Starodub T. (2010). *Islamskiy mir: Khudozhestvennaya kultura VII-XVII vv.: arkhitektura, izobrazhenie, ornament, kalligrafiya* [Islamic world: Art culture of the 7th-17th centuries.: architecture, image, ornament, calligraphy]. – Moskva: Vostochnaya literatura. (In Russian).
13. Kaytuka Akbi M. (1993). *Ornament v narodnom iskusstve Iordanii* [Ornament in the folk art of Jordan]: avtoref. kand. iskusstvovedeniya, 17.00.06. – Moskva. (In Russian).
14. Kauch M. (1998). *Tvorcheskaya kalligrafiya. Iskusstvo krasivogo pisma* [Creative calligraphy. The art of beautiful writing]. – Minsk: Belfaks. (In Russian).
15. Khusni Abu K. (1998). *Osnovnye tendentsii razvitiya izobrazitel'nogo i dekorativno-prikladnogo iskusstva Iordanii 1980-1990-kh gg.* [The main trends in the development of the fine and decorative arts of Jordan in the 1980s and 1990s]: avtoref. kand. iskusstvovedeniya, 17.00.06. – Moskva. (In Russian).
16. *Book Design at the Hangar Exhibition 2017.* [online]. Available at: <http://www.ammandesignweek.com/media/news/book-design-at-the-hangar-exhibition-2017>.(In English).
17. Rabah S. *Introduction to Islamic Art / Muslim heritage.* [online]. Available at: <http://www.muslimheritage.com/article/introduction-islamic-art>. (In English).

ANNOTATION

Al Rawashdeh Samer. The Aesthetic Phenomenon in Jordan's Traditional Art and Design. Background. In recent years, the growing influence of the Arab East on the world stage opens up new opportunities for intercultural dialogue and actualizes the problem of understanding the development of national cultures in Asia. Until the middle of the twentieth century, Jordan was one of the most backward regions of the Arab world. Relatively recently, being integrated into the Arabian revival movement, the country has overcome the path from the Middle Ages to the present, and the art of Jordan has begun to develop. The initial orientation towards the experience of Western European art gradually changed the vector of development into the traditions and canons of local art and crafts. The synthesis of traditions and innovations, the inclusion in the new structural connections of the classical themes and motives of the art of the Arabian East give the art of Jordan the features

of regional identity, uniqueness and expressiveness. Today, modernist European influences are combined in the art of Jordan with the classical traditions of Arab-Muslim culture. At the same time, it is in the development of the artistic heritage of Arab culture, modern Jordanian designers see one of the main ways of development.

Objectives. The objectives of this study are to broaden the understanding of Jordanian cultural and artistic development and to demonstrate the aesthetic foundations of modern country design; as well as to identify the main trends in contemporary design practice.

Methods. In order to solve the set tasks, comprehensive and analytical methods as well as a method of art analysis were the basic ones. Historical, comparative and analytical methods have been applied when working with literary sources. The historical method has led to the identification of successive stages of the development of Jordan art and the latest design trends. The comparative method is used to reveal common and distinctive features between historical patterns and modern projects. An analytical method has allowed to create a clear system of classification division; the chronological method is used for the analysis and submission of the material in the chronological sequence; generalization and systematization methods are used for structuring information and classification of material

Results. The results of the research support the idea that the cultural and artistic originality of Jordan (the Hashemite Kingdom of Jordan) is due to the dynamic change of representatives of various historical and cultural civilizations inhabiting the region in the pre-Islamic period. In the VII-VIII centuries Jordan became one of the centers of the medieval Arab-Muslim artistic culture formation, and the appearance of Islam in the countries of the Caliphate led to the revision of the code as architectural and artistic values and general ideas of art. Being an iconoclastic religion, Islam has made a significant difference in the approach to art between Muslims and non-Muslims. This approach is defined as a rejection of the artistic representation and figurative embodiment of God, or of living beings in general, since any of their artistic expression undermines the meaning and essence of the Muslim faith. To this day, the beauty for Muslims is not an aesthetic image, but a stimulus for understanding the nature of God and the relation of man to him. Researchers distinguish three key factors that have influenced the formation of Islamic artistic style: 1). The Quran, whose verses stimulate consciousness and allow the reader to feel the presence of

God (7, 95). 2). Approving the work of those who work on "the memory of Allah" (Quran 26: 227). The work of the artist is estimated from the point of view of "remembering" God in various materials - ceramics, metal, leather, textile industry or in architectural decoration. 3). Religious ban on the image of anthropomorphic or zoomorphic forms, due to the condemnation of worship of idols and figures. Abstract forms of Islamic art can be classified as floral, geometric and calligraphic. These forms are found in most samples of monumental (exterior and interior of architectural constructions) and decorative and applied arts (ceramics, ceramic tiles, carving on wood and leather, stucco, textiles). Under the influence of European tradition, the artistic culture of Jordan enriches with new forms of art, and the attraction to modern European life and lifestyle contributed to the revitalization of project activities identified in the spatial and graphic design areas. Artists and designers turn to Western practices in design and classical Arabic-Muslim culture, offering their own colorful, long-standing tradition. It is proved that the historically drawn attraction to the indexed abstract and sign expression of content in art is a key method for contemporary graphic design, and openness to dialogue with European cultural, artistic and design traditions forms the image of modern Jordanian design.

Conclusions. We conclude that the aesthetic phenomenon for Muslims is not just a visual form, but a stimulus for understanding the nature of God and the relation of man to him. This philosophical and practical approach for centuries has been tested in the field of traditional art. At the same time, the modern design of Jordan, based on the unique experience of Islam-related cultural and artistic traditions, at the same time demonstrates the greatest openness among the Arab countries to understanding European artistic doctrines and their adaptation in the direction of solving modern design problems.

Keywords: design, Islam, cultural and artistic traditions, aesthetics, craft, form.

АННОТАЦИЯ

Аль Равашдех Самер. Феномен эстетического в традиционном искусстве и дизайне Иордании. Статья посвящена проблеме поиска эстетических основ современного дизайна Иордании. Рассмотрена поэтапная смена историко-культурных цивилизаций на территории страны и их влияние на самобытность искусства Иордании доисламского периода. Выявлена проблематика искусства, заложенная в пе-

риод распространения ислама, выяснены ключевые факторы, повлиявшие на формирование исламского художественного стиля. Доказано, что традиционное тяготение искусства к индексальному абстрактно-знаковому выражению содержания является ключевым методом для современного графического дизайна, а открытость к диалогу с европейскими культурно-художественными и проектными традициями формирует образ современного иорданского дизайна.

Ключевые слова: дизайн, ислам, культурные традиции, эстетика, ремесло, форма.